

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ СТРУКТУРАХ

FEATURES OF DOMESTIC AUDIT IN COMMERCIAL BANKING STRUCTURES

Панкратова Л.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Уманський національний університет садівництва

Ратушна О.П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Уманський національний університет садівництва

Макушок О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу,
Уманський національний університет садівництва

У статті висвітлено та дано оцінку стану наукової проблематики та дискусійних питань, що пов'язані з методологією, організацією та плануванням внутрішнього аудиту в комерційних банківських структурах. Досліджено змістову характеристику внутрішнього аудиту. Подано систематизацію основних функцій, завдань та напрямів розвитку системи внутрішнього аудиту України в комерційному банківському середовищі.

Ключові слова: внутрішній аудит, зовнішній аудит, контроль, система внутрішнього аудиту, аудиторська служба.

В статье рассмотрено и оценено состояние научной проблематики и дискуссионных вопросов, связанных с методологией, организацией и планировкой внутреннего аудита в коммерческих банковских структурах. Исследована характеристика внутреннего аудита. Представлена систематизация основных функций, задач и направлений развития системы внутреннего аудита Украины в коммерческой банковской среде.

Ключевые слова: внутренний аудит, внешний аудит, контроль, система внутреннего аудита, аудиторская служба.

The article gives an overview of the state of scientific issues and discussion issues related to the methodology, organization and planning of internal audit in commercial banking structures. The content characteristics of internal audit are investigated. The systematization of the main functions, tasks and directions of development of the system of internal audit of Ukraine in the commercial banking environment is presented.

Key words: internal audit, external audit, control, internal audit system, audit service.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток банківського обслуговування в Україні на основі впровадження досягнень науково-технічного процесу зумовлює нагальну потребу удосконалення системи контролю банківської діяльності, особливо що стосується діяльності комерційних банків. Значно ускладнюють процес державного контролю банківської діяльності нестабільні економічні умови в Україні, значні недоліки в нормативно-правовому регулюванні та складність ведення діяльності у банківській сфері. За цих умов більшість науковців та практиків переконані, що розгалужена система внутрішнього аудиту банківських установ дає змогу

підвищити ефективність усіх банківських інструментів та послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вплив на обґрунтування необхідності внутрішнього аудиту в банках України справили праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: Р. Доджа [7], С. Терлі, А.М. Герасимовича, Л.В. Кіндрацької, К.О. Назарова [8], О.А. Петрик [9], Л.О. Примосткого, Г.І. Спаяк, Т.І. Фаріон [11] та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Контроль і регулювання банківської діяльності України є недосконалим щодо вимог міжнародних стандартів, тому необхідне детальне дослідження наукової проб-

лематики та дискусійних питань, пов'язаних із сучасною організацією системи внутрішнього аудиту в Україні.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Головною метою статті є дослідження процесу організації банківського внутрішнього аудиту та його регулювання і відповідності міжнародним стандартам.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасні тенденції розвитку національної економіки відображають процес переходу від екстенсивного до інтенсивного розвитку банківської системи, усе більше розширення сфер діяльності банків, відповідності організації обліку банківської діяльності до міжнародних стандартів обліку. Пошук оптимальної організації контролю банківської діяльності і відповідності її до міжнародних стандартів обліку визначає об'єктивну необхідність активного становлення і розвитку такого важливого інформаційного сегменту, як внутрішній аудит банківських послуг. Процеси гармонізації та стандартизації обліку, які відбуваються в усьому світі, та завдання щодо адаптації бухгалтерського обліку в банках України до міжнародних стандартів потребують удосконалення системи внутрішнього контролю як на рівні держави, так і на рівні банку. Тому на сучасному етапі значну роль повинна відігравати служба внутрішнього аудиту комерційного банку як основний важіль впливу на регулювання фінансової стійкості банківської установи.

Кризова ситуація, в якій існують усі без винятку суб'єкти господарювання в Україні, перетворює державну підтримку комерційного банківського сектору на першочергову потребу.

Ця необхідність зумовлюється і тим, що саморегуляція через ринковий механізм у таких умовах просто не діє. У банківській системі потрібно вжити всіх необхідних заходів, щоби стимулювати кредитні та грошові ринки. Держава повинна максимально підтримувати довіру до банківського спектру послуг через програми страхування і гарантування депозитів як фізичних осіб так і суб'єктів господарювання.

У кризовій ситуації проводити перевірку банківських установ аудитором потрібно за повної інформаційної бази, також він повинен розуміти принципи здійснення банківських операцій у кризу і ступінь ризиків, пов'язаних з їх здійсненням. Сфери контролю за діяльністю банківських установ показано на рисунку 1 [11].

Необхідність посилення контролю за діяльністю комерційних банків в Україні викликана зростанням кількості проблемних банків і пов'язана не лише із загальною економічною кризою країни, а й із дією негативних факторів, що виникають внаслідок ризикованої кредитної політики та недостатності внутрішнього контролю у банках, про що свідчить збільшення кількості комерційних банків, що «лопнули» в останні роки.

Банківська система характеризується значною кількістю невирешених проблем, однак основною є відсутність чіткої організації управлінських рішень, спрямованих на адаптивні заходи для підвищення стійкості банків, які би враховували посилені вимоги до рівня капіталу. Банк, по суті, – це мультифункціональна організація, яка надає великий спектр банківських послуг своїм клієнтам та характеризується високою ризикованістю. Ризики у діяльності комерційного банку певною мірою обмежу-

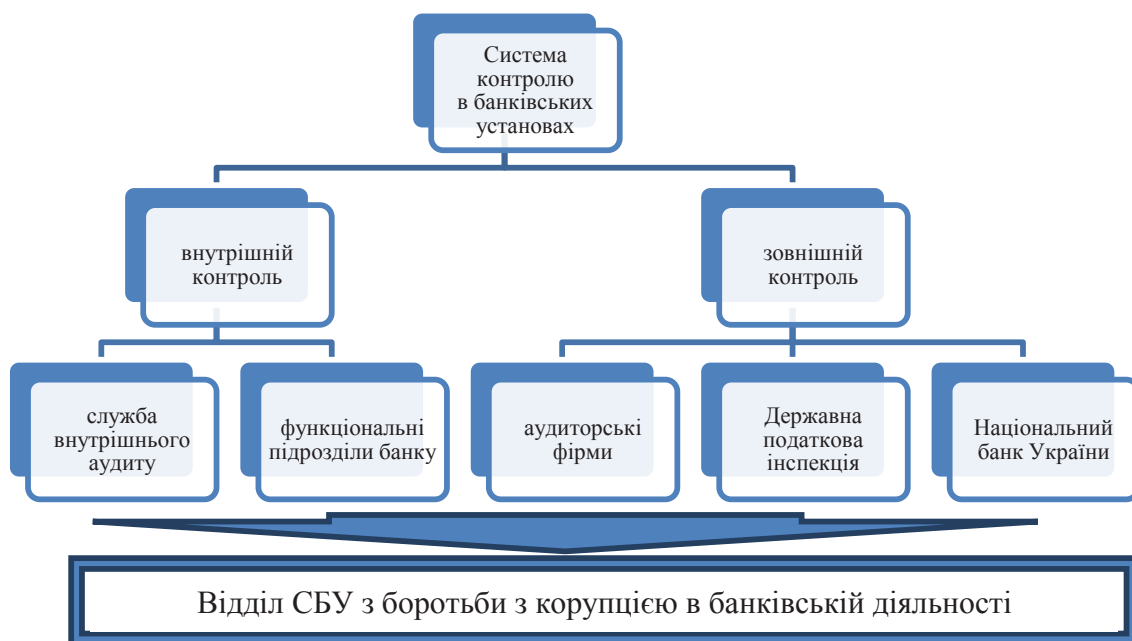

Рис. 1. Схема контролю за діяльністю банківських установ

ються нормативними документами Національного банку України, проте обмежити всі ризики неможливо, їх потрібно мінімізувати. Зниження або мінімізація ризиків у діяльності комерційного банку є необхідною умовою його успішної роботи, що, як свідчить практика, досягається у банку, де функціонує адекватно організована система внутрішнього контролю [11].

Зовнішній та внутрішній аудит досліджують питання обліку одного і того ж комерційного банку і мають певні спільні цілі, зокрема збереження активів, тестування достовірності фінансової звітності і подання керівництву банку рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності банку та покращення внутрішнього контролю тощо [9]. Зовнішній та внутрішній аудит мають багато спільних рис та принципів, проте є і кардинальні відмінності в організаційних підходах, що унеможливають розгляд цих понять як тотожних. Необхідно чітко усвідомити суть понять «зовнішній аудит банку» і «внутрішній аудит банку».

Зовнішній аудит банку – це визначення стану банку на основі перевірки правильності складання та підтвердження достовірності балансу, обліку прибутків та збитків, аналізу стану обліку, відповідність обліку та дій банку вимогам чинного законодавства, дотримання рівності прав акціонерів (учасників) під час розподілу дивідендів, голосування, надання прав на придбання

нових акцій тощо та підготовка висновків для надання інформації керівництву, акціонерам (учасникам) банку та іншим користувачам.

Внутрішній аудит банку – це незалежна експертна діяльність аудиторської служби банку для перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання посадових обов'язків співробітниками банку. Внутрішній аудит передбачає отримання в документальній формі процедур і опису методів, які застосовуються банком для здійснення внутрішнього контролю.

Внутрішній аудит є однією з форм внутрішнього фінансово-господарського контролю діяльності банку.

Є суттєві відмінності в етапах організації та етапах здійснення процедури проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту. Однак ефективні підходи, якими користуються зовнішні аудитори, бажано використовувати і під час організації та методичного забезпечення внутрішнього аудиту. Наприклад, процедури вивчення і документування системи внутрішнього аудиту, наведеної на рисунку 2.

Якщо організація зовнішнього аудиту з погляду банківського контролю за часом виконання – це безперервний процес, що здійснюється всіма організаційними, економічними і технічними службами і при цьому охоплює всі підрозділи

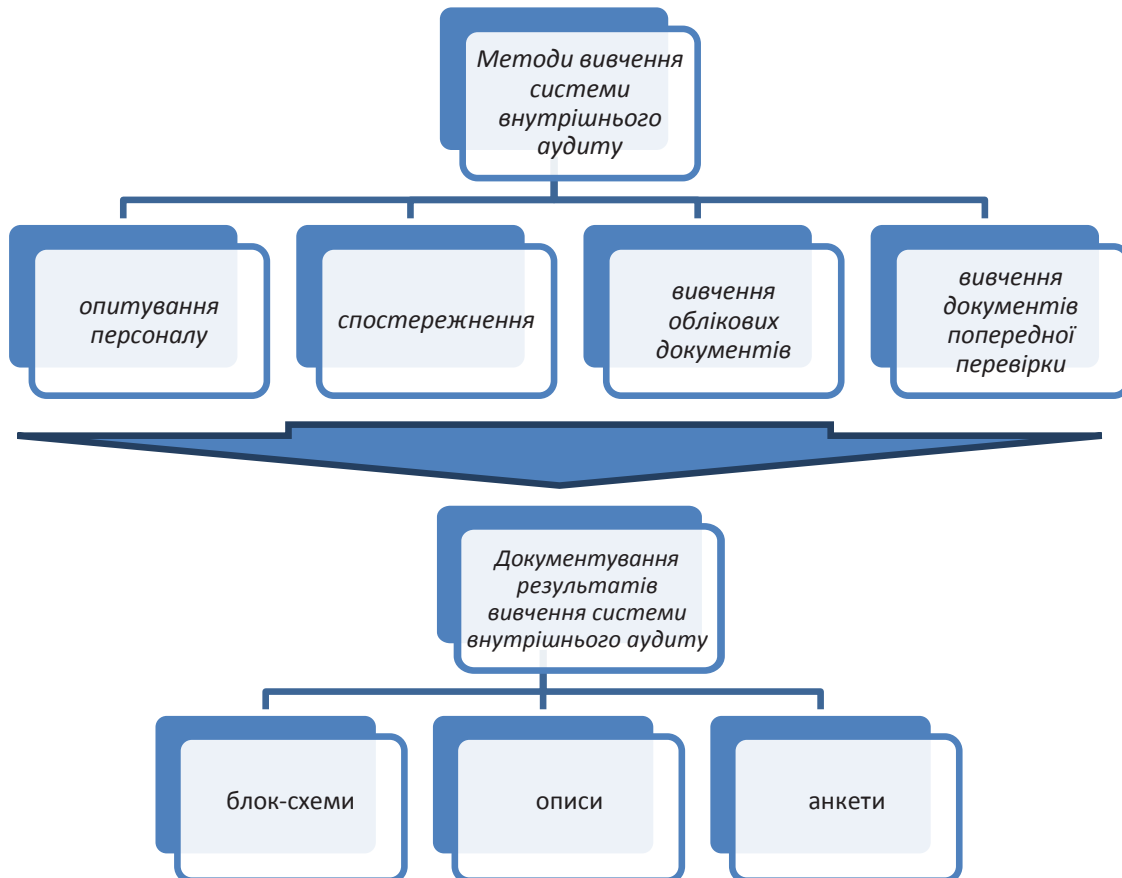

Рис. 2. Методи вивчення і документування системи внутрішнього аудиту банку

Таблиця 1

Переваги й недоліки організації системи внутрішнього аудиту банку

Переваги системи внутрішнього аудиту	Недоліки системи внутрішнього аудиту
1. Функціонування в банку на постійній основі. 2. Знання специфіки діяльності банку, специфіки системи внутрішнього контролю, що значно спрощує процедуру перевірки й підвищує вірогідність її результатів. 3. Можливість підвищення професійної підготовки, сприяння кар'єрному росту управлінських кадрів. 4. Підвищення престижу банку, якості корпоративного управління.	1. Складність вибору організації системи внутрішнього аудиту. 2. Залучення висококваліфікованих спеціалістів та підвищення їх професійного рівня (високі витрати). 3. Розроблення власної методичної бази.

фінансово-господарської діяльності банківської установи, то внутрішній аудит проводиться періодично, на конкретних ділянках об'єкта обліку і тільки спеціалістами-аудиторами банку.

Для забезпечення внутрішнього аудиту в комерційному банку створюється спеціальний відокремлений підрозділ – служба внутрішнього аудиту, яка є самостійним структурним підрозділом банку і безпосередньо підпорядковується спостережній раді банку.

Перевірки службою внутрішнього аудиту здійснюються на основі Положення про службу внутрішнього аудиту банку та внутрішніх регламентів, які кожний банк розробляє самостійно з дотриманням вимог Національного банку України, міжнародного досвіду та специфіки діяльності самого банку. Положення про службу внутрішнього аудиту затверджує спостережна рада банку. Служба внутрішнього контролю має доступ до конфіденційних документів та перевіряє їх. Внутрішні аудитори зобов'язані дотримуватися положень Закону України «Про банки і банківську діяльність», забезпечувати захист інформації, отриманої під час аудиторських перевірок, документів банку та його комп'ютерних систем [6].

Основна мета внутрішнього аудиту – це захист інтересів інвесторів, акціонерів, банку та його клієнтів, що забезпечується періодичним контролем над відповідністю фінансової звітності банку законодавчим і нормативним актам, забезпеченням ефективності банківської діяльності. Служба внутрішнього аудиту подає результати проведеної перевірки та рекомендації щодо покращення проблемних питань керівництву для прийняття відповідних рішень.

Створення служби внутрішнього аудиту для комерційних банків є обов'язковою вимогою Національного банку України. Організація служби внутрішнього аудиту повинна базуватися на внутрішній методичній базі, що розробляється банком. Для керівництва банку створення служби внутрішнього аудиту є не тільки додатковими вкладеннями, а й запорукою ефективності діяльності банку в майбутньому.

Основні переваги й недоліки системи внутрішнього аудиту розглянуті в таблиці 1.

Організована ефективна діяльність служби внутрішнього аудиту, яка чітко взаємодіє із зовнішніми аудиторами, є гарантією впевненості керівництва успішної роботи банку на постійній основі. Діяльність підрозділу внутрішнього аудиту сприяє більш глибокому й обґрунтованому аналізу діяльності банку.

Отже, внутрішній аудит банку є основним складником аналізу банківської діяльності, а також сприяє оптимізації діяльності банку.

Висновки. Банківська система України потребує подальшого стимулювання розвитку розгалуженої системи внутрішнього аудиту банківських установ з боку держави як основний важіль впливу на регулювання фінансової стійкості банківської установи. Належним чином організована система внутрішнього аудиту у комерційних банках сприяє підвищенню ефективності ведення банківської діяльності, попередженню її ризиків та підвищує контрольно-регулятивну функцію керівництва. Перспективою подальших досліджень з виявленої проблематики є глибокий аналіз та розроблення ефективної організаційної форми проведеного внутрішнього аудиту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22 квітня 1993 р. № 3125–XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3125-12> (дата звернення: 03.09.2018).
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121–111 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 03.09.2018).
3. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ № 368. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення: 07.08.2018).
4. Про затвердження Концептуальної основи контролю аудиторської діяльності в Україні: Рішення Аудиторської палати України від 27 вересня 2007 р. № 182/3. URL: <http://www.apu.com.ua/content.php?lang=ukr&c> (дата звернення: 07.08.2018).
5. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ № 368. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення: 03.09.2018).

6. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України: Постанова Правління Національного банку України від 20.03.1998 р. № 114. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0548500-98> (дата звернення: 07.08.2018).
7. Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита. М.: Финансы и статистика, 1992. 240 с.
8. Назарова К.О. Аудит: еволюція, потенціал, ефективність: монографія. Київ, 2015. 464 с.
9. Петрик О.А. Стан та перспективи розвитку аудиту в Україні: методологічні та організаційні аспекти: дис. ... докт. екон. наук: 08.06.04. Київ, 2004. 540 с.
10. Письменна М.С. Особливості методики діагностичного обстеження службою внутрішнього аудиту в банках. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2011. Вип. 130. С. 59–62.
11. Спяк Г.І., Фаріон Т.І. Облік і аудит у банках: підручник. Київ: Атіка, 2004. 328 с.